

En forekomst af kaolin og ildfast ler ved Dydland nær Flekkefjord.

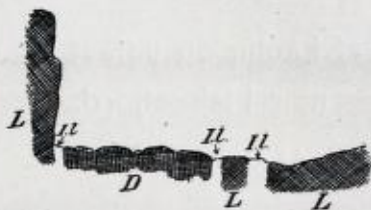
Af Hans Reusch.

Sirelven munder ud som en omtrent 4 km. lang fjord paa grænsen mellem Stavanger og Nedenes amt. 5 km. i nv. derfor gaar ind en anden liden fjord Jøsingfjorden, som er 2 km. lang. Halvøen mellem disse to fjorde hører til det Egersundske labradorstenstrøg og frembyder, som dette strøg overalt gjør, en uendelighed af nøgne tilrundede smaaafjelde. Smaadalene imellem dem indeholder kun lidet og meget stenet jord. Noksaa langt er der i almindelighed mellem gaardene, og alle er de smaa og tarvelige; skov findes ikke. En hovedretning for dalstrøgene er fra sø. mod nv., og man kan vandre, rigtignok op og ned, men dog i en sammenhængende dalsænkning lige fra gaarden Maal ved Sirelven til Dydland, som ligger henimod Jøsingfjorden og videre frem helt ned til denne fjord. I gjennemsnit kan man kanske anslaa denne dalsænkning til at være 70 m. bred og dens sider at være 30 m. høie. Tildels ser man, at der langs efter dalen gaar en diabasgang (bergarten er ikke nøiere undersøgt). En saadan gang sees f. eks. blottet paa det første sted, hvor man træffer kaolinen, efterat have forladt Maal. Et profil af forekomsten der meddeles paa næste side. Eruptivgangens bredde er 4 m.,

og kaolinen forekommer i labradorstenen som gangformede partier parallele med gangen.

Henimod Dydland kommer man til Manneskaret, hvor der ligger et lidet tjern. Stedets udseende, saaledes som det viser sig for en, der kommer fra sø., er som paa nedenstaaende figurer fremstillet.

Man har her paa de 4 markerede steder gjort gravninger i ildfast ler for at faa rede paa forekomstens bredde. Navnlig er gravning 2 noksaa betydelig. Figuren øverst

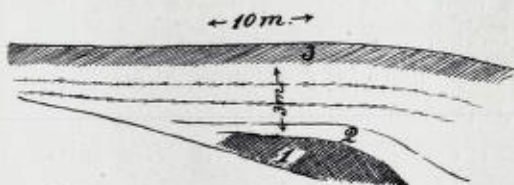

L. = Labradorsten. D. = Diabasgang 5 m. bred. I. I. = Ildfast ler.

paa næste side viser dens ene væg. Den ildfaste ler er gulagtig hvid; den kan blive næsten ren hvid, og er i dette tilfælde at betegne som kaolin; noget af substansen, navnlig det som ligger nærmest jordoverfladen, er rustfarvet. I konsistens veksler den ildfaste ler mellem en sten, der er noget haardere end neglen, og blød ler. Massen er tilsyneladende laget; men dette er sikkerlig kun et forvittringsfænomen. I det af-

Manneskaret. Forsænkningens bund er ildfast ler; deri 4 gravninger Fjeldet til siderne er labradorsten.

Kaolinforekomsten i Manneskaret.

bildede snit viser det nederste parti ved 1 endnu spor af den oprindelige labradorstenstruktur; partiet 2 var det hvideste mest kaolinlignende; det øverste lag 3 var rustfarvet. Den dybeste gravning var paa 8 meter.

Lidt længere frem mod nv. faar man øie paa Dydlands huse. Bag dem strækker sig markerne, og der er det selve den ildfaste lers overflade, som man har dyrket. I bakken, lige ved husene, har man flere gravninger, og forekomstens bredde er her 20 m. eller mere.

Saavidt man kunde slutte af, hvad der var blotlagt ved mit besøg, danner den ildfaste ler en gangformig mod sv. (70°) faldende masse, der ved Dydland er 10—20 m. bred og kan forfølges med denne bredde 1 km. eller saa. Nærmest skulde

Dydland. Bakken, der sees mellem husene, er overfladen af det ildfaste ler.

jeg tænke mig den ildfaste ler fremkommet ved vulkansk virksomhed, idet thermalvand og dampe har strømmet frem paa en spalte og virket opløsende paa labradorstenen. Da faldet af den bløde lermasse er ind under den sydvestre dalside, er denne i tidernes løb blevet undergravet og staar nu

som oftest med steile vægge, derfra nedramlede stene ligger udover lerbakkerne.

Folk blev allerede for omtrent 20 aar siden opmærksom paa den eiendommelige jordart, og en prøve sendtes af stiger Olsen i Soggendal ind til Kristiania. Men da man ingen opmuntring fik til videre efterforskning, blev sagen liggende hen. I 1893 eller 94 blev en større prøve paa 20 sække udtaget, ogsaa denne gang uden at bringe noget resultat. Saa kom for et par aar siden en tysk ingeniør, hr. C. Köpke, til Flekkefjord. Han var fagmand i tilgodegjørelse af kiselguhr, og reiste rundt i egnen for at søge efter saadan. En pige, Hansine Maal, gjorde ham opmærksom paa stedet, hvor man tidligere havde taget prøve af ildfast ler; han optog med stor energi arbeidet for at faa den fundne substans undersøgt og forenede sig med 4 andre, der dannede et kompagni. Dette overlod i september 1898 forekomsten til et aktieselskab, den norske chamottefabrik, med en aktiekapital paa 700,000 kroner, hvoraf 350,000 overdroges de fem aktieieiere som betaling for retten til forekomsterne.

Consul O. C. Axelsen, selskabets disponent, der har en væsentlig andel i at sætte det nye foretagende igang, har villig overladt mig følgende analyser:

	I	II	III	IV	V	VI	VII
Glødtab (kemisk bundet vand)	13,63	14,44	13,76	16,38	12,58	12,95	11,90
Si O ₂	49,16	46,85	47,83	48,61	56,00	48,06	50,03
Al ₂ O ₃	29,6	37,56	34,53	29,45	29,27	} 38,57	28,60
Fe ₂ O ₃	1,88	1,00	1,7	3,4	0,6		1,62
Ca O	3,47	sp.	0,48	0,68	0,8		0
Mg O	1,67	0	0,59	0,49	0	0	2,95
Alkalier	Ikke bestemte						ca. 1,00
	99,41	99,85	98,89	99,01	99,25	99,58	100,31

Analyserne I, II, III, IV og V er udførte ved „Chemisches Laboratorium für Thonindustrie (Prof. Dr. H. Seger u. E. Cramer) Berlin“. I smelter med „Segeberkegle“ 18 og er ikke ildfast; blandet med plastisk ler kan den imidlertid anvendes til stentøi af forskjellig slags. IV har en middels ildfasthed (Segeberkegle 30). II, III, og V bedste sort ildfaste ler. Analyse VI er udført af kemiker L. Schmelck. Analyse VII er af cand. min. Chr. Münster, denne ler er ikke ildfast.
